

INFOJAOTUS UUDISTEKSTIDES: PARTITSIIPTARINDID*

REET KASIK

Annotatsioon. Artiklis analüüsitakse ajalehe Postimees 2006. aasta materjali põhjal uudistekstide täiendilisi partitsiipkonstruktsioone. Võrreldakse adjektivatsiooni ja nominalisatsiooni olemust. Jälgitakse, mis tüüpi on adjektivatsioonides representeeritavad protsessid ja missugust infot partitsiipkonstruktsioonid põhisonaks oleva substantiivi kohta annavad. Protsesside liigitamisel on aluseks funktsionaalse grammatika põhimõtted. Osutus, et kõige suurema rühma (43%) moodustavad põhisonaks oleva referendi seisundit või suhet kirjeldavad täiendifraasid, 29% juhtudest moodustavad partitsiipkonstruktsiooni tuuma aktiivsed tegevusverbid ja 10% partitsiipkonstruktsioonidest väljendab protsessi, mis objektiga toimub või on toimunud.

Võtmesõnad: tekstianalüüs, ajakirjanduskeel, süntaks, adjektivatsioon, partitsiiparind, eesti keel

Olen ajaleheuudiste tekstimoodustust ja tekstiliste valikutega konstrueeritavaid tähendusi analüüsinud juba pikemat aega. Eesti päevalehtede uudistekstide iseloomulikuks tunnuseks on pikad ja keerulise struktuuriga laused (Kasik 2002). Sellisel tekstistrateegial on kaks põhjust:

- 1) ühte lausesse on rinnastuste, alistuste ja sisestuste abil liidetud mitu situatsiooni, mille keskmine hulk ühe lause kohta on üle seitsme;
- 2) ka komplekslauseks ühendatud situatsioonikirjeldused (süvalaused) ise on pikad: igal predikaadil on mitu argumenti, st suur osa võimalikest argumentikohtadest (obligatoorsed, fakultatiivsed ja vabad laiendid) on täidetud.

Lause vormis (pea- ja kõrvallaused) on pindtekstis umbes kolmandik situatsioonidest. Ülejäänud on sisestatud konstruktsioonid: infinitiivid,

---

* Artikli valmimist on toetanud ETFi grant nr 6236.

partitsiibid, nominalisatsioonid, predikaadita noomenifraasid. Olen varasemates artiklites analüüsinud, missugust infot väljendatakse uudisteksti nominalisatsioonitarindites ja millises seoses on see pealause infoga (Kasik 2006a, 2006b). Siin võtan lähema vaatluse alla nimisõna laiendavad partitsiipitarindid. Analüüsin partitsiipitarindite funktsiooni, lähtudes situatsioonide jaotusest tegevusteks, protsessideks ja seisunditeks (vt Halliday 1994: 106–143; Fowler 1991: 73–75).

1. Adjektivatsioon ja nominalisatsioon

Eesti grammatikakirjanduses loetakse partitsiibid enamasti verbivormide, mitte tuletatud adjektiivide hulka (vt nt EKG I: 230), kuigi on ka teistsuguseid seisukohti. Oleviku partitsiibi sõnaliigilisust, tähendust ja kasutust on põhjalikult käsitlenud Krista Kerge (1998). Kerge lähtub mõistetähendusest (tuletus on sõnarikastus) ja tunnistab partitsiibid primaarselt verbivormideks, millest osa on kasutuses adjektiivistunud. Ülle Viks (1992) peab tuletiseks iga morfoloogilist sõna, millel on oma paradigma, ja selle määratluse järgi tuleks nii omadussõnade võrdlusastmed kui ka oleviku partitsiibid tuletisteks lugeda. Partitsiipide kahepaiksust näitab ka oleviku ja mineviku kesksõnade võrdlus. Erinevalt oleviku partitsiipidest mineviku partitsiibid (*-nud*, *-tud*) ei käändu, aga neil on substantiveerunud vormid, mida üsna üksmeelselt *nu-* ja *tu-*liitelisteks nimisõnadeks peetakse (vrd *Oodatav ~ Oodatu ei tulnudki*). Aktiivi oleviku kesksõna nimisõnalise vastena käitub analoogiliselt *ja*-tegijanimi (vrd *Ülikooli lõpetav/lõpetanud inimene ~ ülikooli lõpetaja/lõpetanu*). Muute-morfoloogia ja tuletusmorfoloogia vahel pole selget piiri. Ülemineku-piirkonna moodustavad sõnaliiki muutvad regulaarsed tuletised ja/või oma paradigmaga vormid, mida on raske kindlate tunnuste järgi eristada ja ühemõtteliselt tuletisteks või muutevormideks määrata. Krista Kerge (1998: 9–10) nimetab verbilisuse kriteeriumidena, et kuigi *-v* moodustab käändsõnu, on see puhtmorfoloogiline, mitte funktsionaalne sõnaliik ja et tüvi *v*-tunnuse ees varieerub tingituna verbi muuttüübist. Siiski on ka regulaarse tuletuse puhul sageli tegemist pigem morfoloogilise kui funktsionaalse sõnaliigiga (vrd verbidest moodustatud *mine*-tuletised; adjektiividest moodustatud *us*-substantiivid ja *lt*-adverbid jne). Partitsiibid võivad substantiveeruda ja moodustada *us-* ja *lt-*liitelisi edasituletisi nagu muudki adjektiivid (vt ka Uuspõld 1978). Tüvevariant võib sõltuda

alussõna morfoloogilisest tüübist mitte ainult vormitunnuse, vaid ka liite ees (vrd *sõjaline*, aga *mõtteline*; *surelik*, aga *leplik*, samuti juba nimetatud *nu-* ja *tu-*liitelised nimisõnad).

Ka oma süntaktiliste omaduste poolest on partitsiibid täiesti võrreldavad predikaatnominalisatsiooniga. Eesti keele deskriptiivse grammatika süntaksiosas käsitletaksegi neid koos sekundaartarindite peatükis (EKG II, 232–274). Kriitilises lingvistikas ja sellest edasi arenenud funktsionaalses tekstianalüüsis on nominalisatsioon olnud algusest peale oluliseks uurimisobjektiks (vt nt Fairclough 1997: 40–41; Kasik 2006b: 76). Partitsiipidele ja adjektivatsioonile on tähelepanu pööratud vaid möödaminnes, peamiselt seoses protsessiosaliste kategoriseerimisega (vt Leeuwen 1996). Süntaktiliselt kujutab nominalisatsioon endast protsessi, mille puhul süvastruktuuri lause teisendatakse noomenifraasiks ja sisestatakse sekundaarse moodustajana teise lause koosseisu. Transformatsiooniga kaasnevad teatud vormilised muutused: samal ajal kui lause predikaat kujundatakse ümber liiteliseks substantiiviks (noomenifraasi tuumaks), saavad uue vormi ka teised lauseliikmed. Subjekt ja objekt kui ainult verbiga seostuvad lauseliikmed transformeeritakse tuletise genitiivtäiendiks või harvemini mõnes muus vormis täiendiks:

Toimetaja parandab teksti	> teksti parandamine toimetaja poolt
	> toimetaja tekstiparandus

Analoogiliselt on lauset võimalik ka adjektiveerida. Adjektivatsioon on sellest vaatepunktist protsess, mille puhul süvastruktuuri lause teisendatakse adjektiivifraasiks ja sisestatakse täiendi positsioonis noomenifraasi koosseisu.¹ Kuna adjektiivifraas saab olla üksnes noomenifraasi, mitte lause moodustaja, siis jääb üks primaarsetest verbilaienditest – subjekt või objekt – noomenifraasi tuumaks (põhjaks), lause predikaat aga transformeeritakse seda laiendavaks (vastavalt aktiivi või passiivi) partitsiibiks:

Toimetaja parandab teksti	> teksti parandav toimetaja
	> toimetaja parandatav tekst

Ka lause nominaliseerimisel võib lähtelause subjekt jääda väljapoole nominalisatsioonitarindit ja protsessi väljendava *mine*-vormiga grammatiliselt seostamata, nii et põhilausega ja sekundaartarindiga väljendataval

---

¹ Teen seega vahet süntaktilisel adjektivatsioonil ja leksikaalsel adjektivatsioonil, mida selles artiklis nimetan partitsiibi adjektiivistumiseks.

protsessil on sama agent (*Teksti parandav toimetaja jäi kauaks tööle; Toimetaja lükkas üha edasi teksti parandamist*).

Kirjeldatud fraasiseotus eristab adjektiveeritud verbe pärisadjektiividest ega võimalda neid üldjuhul kasutada fraasituumaga grammatiliselt seostamata verbilaiendina predikatiivi positsioonis (**toimetaja on teksti parandav; *tekst on toimetaja parandata; *laps on magav*). Nii nagu nominalisatsioon ei muuda ka süntaktiline adjektivatsioon alussõna semantikat: konstruktsioon säilitab verbile omase tegevustähenduse. Võimalus esineda adjektiivina predikatiivi funktsioonis viitab leksikaliseerunud tähendusele (sõnavormi adjektiivistumisele): *kehtiv juhiluba ~ juhiluba on kehtiv*.

Intransitiivse verbi saab adjektiveerida üksnes aktiivi partitsiibiks, kuna primaarlausel puudub objekt: *Laps magab > magav laps*. Näiliselt vastuolulised kasutusjuhud nagu *käidav tee, joostav distants* jts on seletatavad transitiivsete ja intransitiivsete verbide ebaselge piiriga – teatud tingimustel võib ka loomu poolest intransitiivne verb saada sihitise (*jookseb sadat meetrit, käib pikka teed*) ja olla sellisena transformeeritav passiivi partitsiibiks.

Adjektivatsiooniga kaasneb vähem semantilise info kadu kui nominalisatsiooniga: kaob küll näiteks verbi kõneviisitunnustega väljendatav modaalsustähendus ja objektivormiga väljendatav aspektivastandus, aga erinevalt nominalisatsioonist võimaldavad partitsiibid edasi anda ajatähendusi: *teksti parandav / parandanud toimetaja; toimetaja parandata / parandatud tekst*.

2. Partitsiipitarindite funktsioonid

Partitsiipitarindid on uudistekstile iseloomulikud. Mõni aasta tagasi tehtud võrdleva statistika järgi (Kasik 2002) sisaldas partitsiipitarindit keskmiselt 40% uudisteksti lausetest. Võrdluseks analüüsitud ilukirjandustekstis oli see sagedus 10%. Erinev on ka partitsiipitarindite funktsioon. Võrdluseks analüüsitud ilukirjandustekstis oli peamiselt tegemist laienditeta täiendilise *v*-partitsiibiga (*haukuv koer, sahisevad puulehed*). Ajalehe partitsiipitarinditest võib uudistekstile iseloomulikuna esile tõsta isikunime täiendavat partitsiipitarindit, mille funktsiooniks on: a) iseloomustada põhisõnaks olevat isikut, b) anda informatsiooni isiku tausta kohta või c) viidata isiku konkreetsele, uudisväärtusega tegevusele.

*Ainult vene keelt **rääkiv** Smirnov* on Eestis elanud 26 aastat.

Soome tabas *kuu aja eest vanglast **põgenenud** eestlase UI*.

*Sakala lammutamise vastasel meeleavaldusel **osalenud** ja lendlehti **jaganud** TL* kinnitas, et ..

Siinse artikli materjaliks on täiendilised partitsiipartidid ajalehe Postimees kolme päeva (11.–13. detsember 2006) uudistekstidest, kokku ligikaudu 400 tarindit. Vaatluse all ei ole siis üksnes isikut, vaid ükskõik millist nimisõna laiendavad fraasid.

2.1. Leksikaliseerunud partitsiibid

On otstarbekas eraldada kogumist kõigepealt leksikaliseerunud partitsiibid. Oleviku kesksõna adjektiivistumisest on põhjalikult kirjutanud Krista Kerge (1998), tema loetletud tingimused ja tunnused laienevad ka teistele partitsiipidele. Leksikaliseerunud partitsiipidegi hulgas võib eristada mitu rühma. Kõige läbipaistmatumad on sellised partitsiibid, mis saavad tähenduse ainult kindlat tüüpi konstruktsioonides ja mida üldjuhul ei saa transformeerida täiendist öeldistäiteks: *teatud erandid, nimetatud küsimuses, õigustatud subjekt, täiendav otsetoetus, vastav kaart, erinevatel andmetel, Euroopa juhtiv proteesifirma, tuleval aastal, möödunud nädalal* jts. Sellised tarindisidusa tähendusega partitsiibid on kaugenenud lähteverbist ka süntaktiliselt: nad ei seo endaga tuletusaluse verbi rektsioonilisi laiendeid. Neil on enamasti mitteverbaalsed sünonüümid ja sageli on taandunud ka ajakategooria: ühesuguse tähendusega on nii *teatud erandid* kui ka *teatavad erandid*, nii *lugupeetud kuulajad* kui ka *lugupeetavad kuulajad*. Selliseid tarindisidusatena idiomatiseerunud partitsiibivorme on valimis ~8%. Neist kõige sagedasem on üsna ähmase tähendusega *erinev*. Üldiselt on sellised klišeelikud konstruktsioonid iseloomulikud ametlikule keelekasutusele, nende nii suur hulk ajalehe uudistekstides viitab uudisteksti (või uudistekstis refereeritava ametiisiku teksti) bürokratiseerumisele-kantseliidistumisele.

Teise rühmana võib eristada leksikaliseerunud partitsiipe, mis talitlevad tekstis adjektiividena. Adjektiividele iseloomulikult saab neid kasutada nii täiendi kui ka öeldistäitena, tuletusaluse verbiga ühendab neid sama leksikaalne tähendus, aga mitte süntaks – leksikaliseerunud partitsiipidel pole verbi süntaktilisi laiendeid või on need sulanud partitsiibiga kokku

liitsõnaks: *tuntud vorstisort, amortiseerunud mööbel, taasiseseisvunud Eesti, vähekindlustatud pered, sobivad inimesed, säästva renoveerimise infokeskus, avatud parkimisala, isetehtud kingitused, külmunud konflikt, külmutatud tollimaksud, sanktsioneeritud üritus, kallutatud informatsioon, kehtiv juhiluba, oletatav patukoorem, säilinud allikad, kaunistatud kodud* jne. Selliseid leksikaliseerunud partitsiipe, mida funktsionaalselt võib liigitada oma põhisõna kirjeldavateks, on valimis ~ 10%. Verbaalse funktsiooni taandumisest adjektiivis ees räägib seegi, et täiendi saab liigitada kirjeldavaks ka siis, kui partitsiip on moodustatud aktiivsest, materiaalsest või mentaalset tegevust väljendavast verbist, nagu *avama, kallutama, kaunistama, külmutama, tundma*.

2.2. Seisundit ja suhet väljendavad tarindid

Ülejäänud konstruktsioonid, kus partitsiipitarindiks on teisendatud terve lause, st verb koos oma süntaktiliste laienditega, olen liigitanud nende funktsiooni järgi lauses. Neist kõige suurema rühma ~ 43% moodustavad põhisõnaks oleva referendi staatilisi tunnuseid, nt seisundit või suhet kirjeldavad täiendifraasid. Info organiseerimise viisi aspektist on see ootuspärane. Uudis on jutustav tekst: kes mida tegi, mis millalgi või kuskil toimus. Kui on tarvis situatsiooni osalisi kirjeldada või iseloomustada, siis on loomulik, et selleks kasutatakse täiendeid, kaasa arvatud sekundaarseid partitsiipitarindeid. Kuna seisundiosalise funktsionaalne roll on passiivne ja neutraalne, siis pole vahet, kas referent on elus või elutu. Enamik tekstinäiteid seostub elutu referendiga. Situatsioonis ilmnevad suhted võivad olla atribuutivsed (missugune objekt on), identifitseerivad (kes või mis objekt on), lokatiivsed (kus objekt on), possessiivsed (kellele objekt kuulub) jne (vt lähemalt Halliday 1994). Identifitseerivat suhet väljendatakse partitsiipitarindiga harva (*presidendiks olev THI*), vaid iseloomulikum on verbi väljajätuga konstrueeritav lisandifraas (*president THI*). Valimis leidis vaid üks identifitseerivana tõlgendatav näide:

.. mille omanikuks on eelkõige *Saaremaa Laevakompanii omanikuna tuntud VL*.

Suurem osa (üle 70%) objekti kirjeldavatest partitsiipitarinditest on liigitatavad atribuutivset suhet väljendavaks. Neist 60% moodustavad aktiivi ja 40% passiivi partitsiibid. Aktiivi partitsiipidest kolmveerand on oleviku

kesksõnad: *asjasse puutuvad isikud, Eesti SS-last kujutav mannekeen, Tallinna linnaarhiivi keskaegsetes allikates esinevad isikud, LA allkirja kandev ostupakkumine, igapäevaelu puudutavad allikad, teadvuse kaotust põhjustav haigus jne.*

Kultuurinõuniku ülesanne on nõustada presidenti *kultuuriga seonduvates küsimustes.*

Ühelt poolt on tegu peamiselt Tallinna linnaarhiivis säilitataval materjalil *põhineva süvauurimusega* keskaegse Tallinna kohta.

Linnaametnikest ja aktivistidest *koosnev töögrupp* on jaganud vanalinna viieks osaks.

Hirvepargis on aga lootus .. kasutusele võtta *praegu tühjalt seisev* ajalooline *paviljonihooned.*

Kaitseministeeriumi kinnitusel lubavad Eesti seadused vahetada vaid *looduskaitse all olevaid maid.*

Neljandik atribuutivses funktsioonis kasutatud aktiivi partitsiipidest on mineviku kesksõnad: *olulisemat osa etendanud inimesed; GPS-saatja selga saanud kalakotkas; Natsi-Saksamaal alguse saanud ja kuue miljoni juudi elu nõudnud genotsiid; prohvet Muhamedi kujutanud karikatuurid.*

.. on see raamat eeskätt Tallinna majanduslikus, poliitilises ja intellektuaalses sfääris olulisemat osa *etendanud inimestest.*

Suve lõpul kotkaurijatelt Eesti Põlevkivi ja Riigi Metsamajandamise Keskkuse toel GPS-saatja selga *saanud kalakotkas* Maria talvitub praegu Aafrikas Kongo jõe ääres.

Iraani president MA on korduvalt pannud II maailmasõja ajal Natsi-Saksamaal alguse *saanud* ja kuue miljoni juudi elu *nõudnud genotsiidi* ulatuse küsimuse alla.

Iraan on tõmmanud paralleeli holokausti ja Taani ajalehtedes avaldatud prohvet Muhamedi *kujutanud karikatuuride* vahele.

Passiivi partitsiipi sisaldavaid tarindeid on selles funktsioonis kolmandiku võrra vähem, kusjuures mineviku ja oleviku partitsiipe on võrdselt: *tuumaprogrammi üle peetavad läbirääkimised; mittetulundusühingutele eraldatavad toetused; vaenulikult meelestatud üliõpilased, hooletusse jäetud ehitised.*

Põhja-Korea tuumaprogrammi üle peetavad läbirääkimised jätkuvad rohkem kui aastapikkuse vaheaja järel.

.. komisjon, kes otsustab kõigi *ameti poolt mittetulundusühingutele eraldatavate toetuste* üle.

Karjudes „Surm diktaatorile!”, üritas rühm *vaenulikult meelestatud üliõpilasi* puruks lüüa loengusaali paigutatud Iraani riigitelevisiooni kaameraid.

.. haiglates, mis sageli paiknevad vanades *hooletusse jäetud ehitistes*, on varemgi puhkenud fataalseid põlenguid.

Erinevalt *v-* ja *nud*-kesksõnadest ei saa *tav-* ja *tud*-kesksõna konstruktsiooni tekstifunktsiooni alati samastada tuletusaluse verbi funktsionaalse tähendusega. Kuigi nt *kütma, müüma, siduma, pakkima* jts verbid on funktsiooni järgi aktiivsed tegevusverbid, aga lähtelause objektiga seostuvad passiivivormis partitsiipitarindid, kust agent ja ajatähendus on taandatud, on mu meelest tõlgendatavad pigem atributiivsetena, põhisõna omadusi kirjeldavatena. Kuna olevik on kõnelemishetkega sidumata nn üldaja tähistajana tavalisem kui minevik, siis tegevusverbide *tav*-partitsiipide tõlgendamine kirjeldavatena tundub loomulikum kui *tud*-partitsiipide puhul, aga nagu järgnevad näited osutavad, võib ajatähis taanduda ka passiivi mineviku partitsiibi tähendusest:

Juulist tõuseb .. *eraisikutele müüdava küttureturbade, briketi, kivisöe ja küttepude* käibemaks.

Seetõttu tuleb väikeseid *gaasiga köetavaid katlamaju* järjest juurde.

.. püüdis näidata, kui ebaobjektiivselt käsitleb meedia *K-ga seotud uudiseid*.

Kultuuriministeeriumi teatel nägi ta *korrektselt pakitud* .. *lühtreid, vitraaže ja saaliuksi*.

Meediauudistele on tüüpilised lokaalset suhet väljendavad partitsiipitarindid, mis moodustavad viiendiku seisundikonstruktsioonidest: *väikeasulates elavad inimesed, Iraanis visiidil viibiv Hamassi juht, Tallinnas Kadriorus asuv maja, Tallinnas asuvad allasutused, Laia tänava ja Tornide väljaku vahele jääv vanalinn*.

See .. puudutas 80 000 eelkõige väikeasulates *elavat inimest*.

Iraanis visiidil viibiv Hamassi juht ja Palestiina peaminister IH kinnitas, et ..

Nemad on *Tallinnas Kadriorus asuva*, 1941. aastal õigusvastaselt võõrandatud Wiedemanni tänav 11 *maja* kunagise omaniku JH pärijad.

Haridusministeerium kavatses kõik oma Tallinnas **asuvad allasutused** ja organisatsioonid koondada ühte hoonesse.

Esimese hooga on läbi töötatud *Laija tänava ja Tornide väljaku vahele jääva vanalinna* arengukava.

Lokaalset suhet väljendatakse peamiselt v-partiisiibiga, leidus vaid üksikuid minevikuseisundit kirjeldavaid näiteid: *varem linnamüüri ääres olnud endised KGB autobaasi kuurid, Fordi roolis olnud E ja tema kõrval istunud abikaasa.*

Firma ostis krundi ja *varem linnamüüri ääres olnud* endised KGB autobaasi kuurid linnalt avalikul enampakkumisel.

Hukkusid näitleja DA ning *Fordi roolis olnud E* ja *tema kõrval istunud abikaasa.*

Passiivi partiisiipe selles funktsioonis ei kasutata.

Üksnes aktiivi oleviku partiisiipi on kasutatud ka kuuluvussuhte väljendamiseks: *Palestiinale kuuluv Gaza sektor, polügooni loodenurgas 21 hektari suurust maad omav ET, vähemalt seitse ministeeriumile alluvat asutust.*

Näiteks avaldasid nädalavahetusel *Palestiinale kuuluvas Gaza sektoris* meelt mitu tuhat politseinikku.

Samuti ei ole riigi pakutava hinnaga rahul polügooni loodenurgas 21 hektari suurust *maad omav ET.*

Renditavasse hoonesse kavatsetakse kolida HM Tallinna esindus ning vähemalt seitse *ministeeriumile alluvat asutust.*

Postimehe andmetel plaaniti siis kolida *Riigi Kinnisvara Aktiaseltsi omanduses olevasse* Lubja tänava endisesse politseihoonesse.

Veel leidus kirjeldavate partiisiiptarindite hulgas temporaalset suhet väljendvaid konstruktsioone: *10 tol ajal elanud tallinlast, praegu elavad kümme inimest, detsembri alguses peetud üldkogu, pühapäeval toimunud referendum.*

ETF-i rahastusel tehtud uurimistöö tulemusena ilmunud raamatus esitavad autorid *10 tol ajal elanud tallinlase* portreevisandid.

Samuti ei saa *praegu elava kümne inimese* kaudu iseloomustada kogu tänapäevast Tallinna.

Tähelepanuväärne oli selles mõttes ka sotside *detsembri alguses peetud üldkogu.*

Aserbaidžaanist lahku löönud Mägi-Karabahhi elanikud kiitsid *puhapäeval toimunud referendumil* ülekaalukalt heaks uue konstitutsiooni.

2.3. Protsesse ja juhtumeid väljendavad tarindid

10% partisiipitarinditest väljendab protsessi, mis objektiga toimub või on toimunud. Oleviku ja mineviku partisiipide kasutus on selles funktsioonis mõnevõrra erinev. Oleviku kesksõnadest tarvitatakse vaid aktiivivorme, nad on seotud protsessinimetustega ja väljendavad põhisõnaks oleva protsessi põhjust või viitavad tulevikule: *soojahinna hüppelisest tõusust tulenev löök, maagaasi kallinemisest tulenev hinnatõus, sellest johtuvad kulutused, nafta ja gaasi ammutamisel tekkiv kahju, ajaloo kalleimateks valimisteks kujunev kampaania, peatselt telekraanidele jõudev videoklipp*.

Majandusministeerium ei plaani .. toetusi, mis leevendaksid *soojahinna hüppelisest tõusust tulenevat lööki* väiksema sissetulekuga elanikele.

Sellele lisandub .. *maagaasi kallinemisest tulenev hinnatõus*.

Kivi ütles, et lennuki kahjustuse ulatus ja *sellest johtuvad kulutused* on selgitamisel.

Seetõttu kutsusid rohelised Vene võime pöörama erilist tähelepanu ka *nafta ja gaasi ammutamisel tekkivale kahjule* nii Siberi rahvastele kui ka sealsele loodusele.

Juba praegust meedia- ja tänavapilti vaadates kulutavad erakonnad *ajaloo kalleimateks valimisteks kujuneva kampaania* käigus ligikaudu 100 miljonit krooni.

.. suusaliidu juhid vaatasid postkaardi enne üle ja teevad sama ka *peatselt telekraanidele jõudva videoklipiga*.

Iseloomulikumad (kaks kolmandikku valimirühmast) on minevikus toimunud protsesse kirjeldavad *nud*-partisiibi tarindid. Need võivad seostuda nii elutu kui elusa referendiga: *üle-eelmisel nädalal Tallinna lennuväljal juhtunud kokkupõrge, haiglas puhkenud tulekahju, 13. sajandi teisel poolel valminud iidne müüriosa, mais alanud tervishoiutöötajate läbirääkimised, eelmise nädala lõpus prokuröri lauale jõudnud ekspertiisiaruanne; aga ka ootamatult vastassuunavööndisse kaldunud Einar, raskelt viga saanud RA ja MK*.

Estonian Airi hinnangul põhjustas *üle-eelmisel nädalal Tallinna lennuväljal juhtunud* lennuki ja hooldusmasina kokkupõrke reegleid eiranud hooldusfirma töötaja.

1999. aastal sai 19 inimest surma Leningradi rajoonis asuvas *haiglas puhkenud* tulekahjus.

Linna kätte jäävas müüri lõiguses on plaanis lahti kaevata ja näitamiseks välja panna arvatavasti *13. sajandi teisel poolel valminud* iidne müüriosa.

Mais alanud tervishoiutöötajate läbirääkimised jõudsid septembri lõpuks seisu, kus ..

Eelmise nädala lõpus Jõgeva ringkonnaprokuröri AH *lauale jõudnud* kohtumeditiinilise ekspertiisi aruanne ei leidnud kinnitust selle kohta, et oma Ford Mondeoga *ootamatult vastassuunavööndisse kaldunud* Einari oleks tabanud epilepsiahoog.

Tartu Maarjamõisa haiglasse viidi *raskelt viga saanud* RA ja MK

Üks näide on ka passiivse *tud-partitsiibi* kohta: *sideametilt saadud litsents*.

.. käivitavad koostööprogrammi, katmaks *sideametilt saadud* litsentsi alusel kogu Eesti internetiga.²

2.4. Tegevust väljendavad tarindid

29% juhtudest moodustavad partitsiipitarindi tuuma aktiivsed tegevusverbid. Neile on iseloomulik see, et aktiivi partitsiibid seostuvad vaid elusa referendiga, sest tegevussituatsiooni aktiivne osaline on agent, kes midagi teeb. Referent võib olla üksikisik või kollektiiv. Passiivi

² Kriitilises tekstianalüüsis on pööratud palju tähelepanu agendi taandamisele ja sellega kaasnevale vastutuse hämardamisele. Agendi prototüüpne süntaktiline funktsioon on subjekt (*Sideamet annab litsentsi*). Agendi taustalejätuks kasutatakse kõige sagedamini tegevusverbide impersonaali (*sideameti antud litsents*) või nominalisatsiooni (*litsentsi andmine sideameti poolt*). Kolmas võimalus on tegevusverbi asendamine protsessiverbiga, mille tagajärjel agent (siin: *sideamet*) muutub tegijast protsessi allikaks, passiivseks lähtekohaks (*sideametilt saadud litsents*). Olen agendi esitamise ja taandamise viise ja selle seotust uudisteksti ideoloogilise tähendusega vaadelnud seoses nominalisatsiooniga (Kasik 2006b), aga kindlasti väärib lähemalt uurimist konversiivsete verbipaare (*andma-saama* jts) kasutamine uudistekstides laiemaltki. Olen selle tähelepaneku eest tänu võlgu artikli esimese versiooni anonüümsele retsensendile.

partitsiipide põhisõnaks on tegevussituatsiooni passiivne osaline – läh-
telause objekt – ja see võib muidugi olla ka elutu. Tegevust väljendavad
partitsiipitarindid on ajalehuudise tekstimoodustuse seisukohalt kõige
huvipakkavam rühm, sest selliste konstruktsioonidega edastatav info ei
pruugi olla uudissündmuses sisuliselt sekundaarne, nagu objekti seisundit
või suhteid kirjeldavad ja objektiga minevikus või tulevikus toimuvatele
protsessidele viitavad ja selles mõttes lisainfona tõlgendatavad konstrukt-
sioonid. Situatsiooni osaliste tegevuste representeerimine kuulub uudise
olemusse ja see, kuidas info jaguneb pealause ja sekundaartarindite vahel,
on osa tekstistrateegiast – mida esitatakse fookustatuna pealausest ja mis
jäetakse taustale. Sageli on küsimus varem (kas tekstiväliselt või tekstist)
teada oleva ja uuena esitatava info suhtest:

Täna kohtub president *Afganistanis teenivate* Eesti sõduritega.

Omanikud ei ole nõus maadest loobuma. Kaitseministeeriumi ametnikud kipu-
vad *oma maast kinni hoidvaid omanikke* nimetama aga spekulantideks.

Pealausest ja partitsiipitarindites esitatavate tegevuste võrdlemine jääb siiski
edasise analüüsi teemaks. Siinses artiklis olen keskendunud üksnes partit-
siiptäiendi funktsioonile noomenifraasis. Minevikus toimunud tegevustele
viidatakse ootuspäraselt üle kahe korra sagedamini kui olevikulistele.
Referendi aktiivsele tegevusele viidatakse veidi sagedamini kui imper-
sonaalsetele tegevustele. Aktiivi oleviku partitsiipi sisaldav täiendifraas
on sageli üldajaline või viitab tulevikule: *ajakirju Sporditäht ja Ärielu*
kirjastav Inreko Press, Sakala keskust lammutada sooviv AS Uus Sakala,
vanalinna arenguplaane viimistlevad linnajuhid, Rootsist saabuv Lucia.

Kalev on .. ostnud ajakirju *Sporditäht ja Ärielu kirjastava Inreko Pressi.*

Sakala keskust lammutava sooviva AS-i Uus Sakala juhataja IK nimetas seda
aga ehituse ettevalmistustöödeks.

Vanalinna arenguplaane viimistlevad linnajuhid loodavad juba lähiaastatel
meelitada parkidesse rohkem inimesi.

Kell 12 leiab Raekoja platsis aset *Rootsist saabuva Lucia* kroonimistsere-
moonia.

Sekundaarset tegevust väljendavad *nud*-kesksõnad viitavad agendi varase-
male tegevusele, võrreldes pealausest kirjeldatud protsessiga: *politseinike*
eest autoga ära kihutanud roolijoodik, ametile IT-teenuseid pakkunud AS
Medisoft, IT-teenuseid osutanud firma, viimastel nädalatel meediaärise

sisenenud OK, Kalevi aktsionäridele esinenud magusavabriku suuromanik K, järvel aerutanud 49-aastane G.

Pärnu maakohus karistas *politseinike eest autoga ära kihutanud roolijoodikut* nelja ja poole kuu pikkuse vangistusega.

Kohtu all on ka *ametile IT-teenuseid pakkunud AS Medisofti* endine juhatuse liige MH.

Sotsiaalkindlustusameti endine peadirektori asetäitja K sai süüdistuse järgi *IT-teenuseid osutanud firmalt* varalise soodustusena kokku üle 1 miljoni krooni.

Viimastel nädalatel meediaärisse sisenenud OK lubab arendada välja oma kontserni

Reedel Kalevi aktsionäridele esinenud magusavabriku suuromaniku K sõnul tuleb meediasse investeerida.

Piirivalveameti teatel puudusid *järvel aerutanud* 49-aastaselt G-l oma aerupaadi Bella kasutust lubavad dokumendid.

Passiivi partitsiibid seostuvad lähtelause objektiga, st tegevuse passiivse osalisega. Seetõttu on tegevusverbide *tav-* ja *tud-*konstruktsioonid pakutava info poolest võrreldavad protsessiverbidega: agendi puudumise või taustalejäämise tõttu ei keskendu lugeja tähelepanu tegevusele, vaid sellised tarindid pigem iseloomustavad ja kirjeldavad situatsiooni passiivset osalist. *tav-*kesksõnalised tarindid iseloomustavad lähtelause objektiga seostuvaid tegevusi: *Tehvandil salvestatavad filmikatted, keskuses tehtavad lammutustööd, Skandinaaviasse transporditav elekter, Televõrgu pakutav mobiilne internetiteenus,*

Ühtlasi kinnitas ta, et *Tehvandil salvestatavate filmikattete* kasutamine reklaamis oli varem kooskõlastatud.

M on üks neist, kelle tõi Sakala keskuse ette nädalavahetusel meedias avaldatud info *keskuses tehtavatest lammutustöödest.*

Eesti Energia pole ärisaladusele viidates seni soostunud *Skandinaaviasse transporditava elektri* omahinda täpselt nimetama.

Erinevalt WIFist ei ole *Televõrgu pakutava* mobiilse *internetiteenuse* puhul vaja, et tugijaam paikneks vahetus läheduses.

Eesti keeles viitab tegevusverbi impersonaal implitsiitselt siiski rõhutamalt anonüümsele tegijale kui protsessiverb (vrd *keskuses toimuvad lammutustööd ja keskuses tehtavad lammutustööd*).

tud-kesksõnalised täiendifraasid viitavad pealause tegevusest varem sooritatud tegevustele, mis on suunatud lähtelause objektile: *sügisel kino-liidu juhi kohalt kõrvaldatud TL, osakonna juhatajale K-le võimaldatud varalised soodustused, eelmisel nädalal Saaremaal taaskäivitatud ajaleht Oma Saar, Soome telekanali MTV3 tellitud küsitlus, 2001. aastal avatud tehas, nädalavahetusel meedias avaldatud info.*

Draamateatri kunagine direktor, *sügisel kinoliidu juhi kohalt kõrvaldatud TL* astub kohtu ette.

Osakonna juhatajale *K-le võimaldatud* varalised soodustused ulatusid süüdistuse kohaselt 132 000 kroonini.

Kõige värskem on *eelmisel nädalal Saaremaal taaskäivitatud* ajaleht *Oma Saar*,

Soome telekanali *MTV3 tellitud küsitlus* näitas, et 70 protsendi soomlaste silmis on Tallinki maine juhtkonna pidutsemisega kaasnenud skandaaliga langenud.

2001. aastal avatud tehases toodeti elamute välis- ja siseviimistluseks kasutatavaid liimpuitliiste.

M on üks neist, kelle tõi Sakala keskuse ette *nädalavahetusel meedias avaldatud info* keskuses tehtavatest lammutustöödest.

SEB Eesti Ühispanga tänava väljastatud tarbimislaenude ja krediitkaartide rahaline maht ületab mulluse näitaja juba üle kahe korra.

Vaid üksikjuhtudel on agent passiivses sekundaartarindis nimetatud (*Soome telekanali MTV3 tellitud küsitlus, SEB Eesti Ühispanga tänava väljastatud tarbimislaenud*), enamasti kaasneb passiivse tarindiga agendi taandamine.

3. Kokkuvõte

Täiendiliste partitsiiparindite funktsioonide analüüs osutab, et enamasti ei ole uudisteksti sisu ja vormi vahel vastuolu: sekundaarsed partitsiiparindid väljendavad uudise kui kõnelemisaja sündmustest ja tegevustest jutustava teksti suhtes ka sisuliselt sekundaarset infot. Nad pakuvad situatsiooni osaliste kohta lisateavet. Kõige sagedamini on see info osalist kirjeldav ja iseloomustav (suhtetarindid) või osalisega jutustatava sündmuse ajast varem toimunud või tulevikus toimuvatele protsessidele viitav. Selline infojaotus on tekstistrateegiliselt põhjendatud. Ligi 30% juhtudest on

sellised, kui nii pealause kui ka sekundaartarind väljendavad tegevust. Peaaegu pooled neist on passiivi partitsiibid, mis seostuvad lähtelause objektiga ja sarnanevad pakutava info poolest pigem protsessidega, sest tegevusosaline on siingi passiivses rollis ja verbitähendusest sõltumatult passiivi partitsiipitarind kirjeldab või iseloomustab objekti. Kui partitsiipitarind väljendab agendi aktiivset tegevust, siis on see enamasti pealause tegevusega võrreldes varem toimunud või on muul viisil lugejale varasemast tuttav info. Aktiivi oleviku partitsiibid viitavad harilikult üldajalisele või tulevikus toimuvale tegevusele. Missuguses suhtes on partitsiipitarindiga väljendatav info pealauses representeeritavate sündmustega, on uurimuse järgmise etapi teema.

Kirjandus

- EKG** = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Trükki toimetanud Mati Erelt (peatoimetajana), Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Keele Instituut 1995; II. Süntaks. Lisa: Kiri. Tallinn: Keele ja Kirjanduse Instituut, 1993.
- Fairclough, Norman 1997.** Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.
- Fowler, Roger 1991.** Language in the News. Discourse and Ideology in the Press. London: Routledge.
- Halliday, Michael A. K. 1994.** An Introduction to Functional Grammar. Baltimore: Arnold.
- Kasik, Reet 2002.** Uudiste süntaks. – Tähendusepüüdja. Toim. Renate Pajusalu, Tiit Hennoste. (= Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 3.) Tartu, 200–218.
- Kasik, Reet 2006a.** Nominalisatsioon meediauudiste tekstimoodustusvõttena. – Keel ja Kirjandus 2, 122–134.
- Kasik, Reet 2006b.** Nominaliseeritud protsessi agent meediauudistes. – Emakeele Seltsi aastaraamat 51 (2005). Tallinn, 21–37.
- Kerge, Krista 1998.** Vormimoodustus, sõnamoodustus ja leksikon. Oleviku kesksõna võrdluse all. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Leeuwen, Teun van 1996.** The representation of social actors. – Text and Practices. London: Routledge, 32–70.
- Uuspõld, Ellen 1978.** *nuna-*, *tuna-*tarindi peasõna probleemist. – Keel ja Kirjandus 5, 283–291.
- Viks, Ülle 1992.** Väike vormisõnastik I. Sissejuhatus & grammatika. Toim. Henno Rajandi. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.

The distribution of information in news stories: Participial constructions

Reet Kasik

This article analyses attributive participial constructions in news stories using material from the newspaper *Postimees* in the year 2006. The character of adjectivisation and nominalisation is compared. The study traces the processes represented in adjectivisation as well as what sort of information the participial constructions give about the head substantive. The categorisation of processes is based on the principles of functional grammar. It was found that the largest group (43%) consists of attributive phrases describing the state or relationship of the head nominal, 29% of cases contain activity verbs forming the participial construction, and 10% of participial constructions express a process which the object is undergoing or has undergone.

Keywords: text analysis, journalistic language, syntax, adjectivisation, participial constructions, Estonian

Reet Kasik
suomalais-ugrilainen laitos
PL 25 (Franzéninkatu 13)
00014 Helsingin yliopisto
reet.kasik@helsinki.fi